

Asia: VN/27997/2023

Lausuntopyyntö Kansallisesta ruokastrategiasta 2040

Luku 3.1: Reiluus ja kannattavuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.1: Kannattavuus ja reiluus

Arvonlisän jakautuminen

Strategiassa tavoitellaan arvonlisän tasaisempaa jakautumista ruokaketjussa. Tämä on kannatettavaa, mutta keinot jäävät melko yleiselle tasolle. Lausunnossa voisi ehdottaa selkeämpiä välineitä, kuten läpinäkyvämpiä hinnoittelumekanismia, vahvempia alueellisia tuottajaosuuskuntia ja neuvotteluasemia,

tukimuotoja, jotka ohjaavat aidosti jalostusarvon kasvattamiseen. Suurten kaupallisten tuotehyillyille pääse tulisi muuttaa siten, että niille varataan "hyllytilaa" - tällöin lähiruokatuottajien arvostus- ja tunnettavuus nousee.

Pienten ja keskisuurten yritysten asema jää liian ohueksi. Strategiassa tunnistetaan pk-yritysten suuri osuus, mutta todetaan niiden suhteellisen pienen liikevaihto. Jos tuotantoa ei ole isoa, kuten se usein lähiruokatuotannossa on ja jaeklu ei ole laajaa, se näkyy liikevaihdossa.

Strateginen tavoite 1: Arvonlisä jakautuu aiempaa tasaisemmin ruokaketjussa

Huomioita ja havaintoja

Nykyisin arvonlisä ei jakaudu tasaisesti ruokaketjussa: alkutuottajien osuus kuluttajahinnasta on pienentynyt, ja suurin osa arvosta kertyy kaupalle ja osin elintarviketeollisuudelle. Tämä kehitys on heikentänyt maatalojen kannattavuutta ja alan houkuttelevuutta. Strategian tavoite tasaisemmasta arvonlisän jaosta on keskeinen ja kannatettava, mutta sen toteuttaminen edellyttää konkreettisia toimia, kuten tuottajien neuvotteluaseman vahvistamista, jalostusarvon kasvattamista sekä uusien arvoketjujen ja datatalouden pelisääntöjen kehittämistä. Vain siten koko ruokaketju voi hyötyä tasapuolisesti kasvavasta arvonlisästä ja turvata pitkän aikavälin kestävyden.

Tosin voidaan todeta, että tällä strategialla on tavoitteita parantaa tätä kokonaisuutta!

Strateginen tavoite 2: Ruokavienti ja kansainvälinen kilpailukyky kasvaa

Huomioita ja havaintoja

Tavoite kolminkertaistaa viennin arvo vuoteen 2040 mennessä on kunnianhimoinen. Tämä edellyttää pitkäjänteistä vientiosaamisen kehittämistä, brändityötä ja uusien markkinoiden avaamista – ja että pohjoisen erityisolosuhteista saatavia kilpailuetuja (puhdas luonto, turvallisuus, jäljitettävyys) tulee hyödyntää systemaattisemmin.

Viennin monipuolistuminen on tärkeää: ei pelkästään lisäarvotuotteita, vaan myös teknologiaa, laitteita ja osaamista.

Viennin arvonlisän kasvu on kuitenkin ollut melko hidasta, liian hidasta. Panostusta on suunnattu enemmän laitteisiin kuin elintarvikkeisiin.

Ruoka-alan yritysten kansainvälistyminen on ehkä alkanut, mutta mittakaava on vielä pieni verrattuna tavoitteisiin. Kilpailukykyä tukevat Suomen vahvuudet: puhtaus, turvallisuus, jäljitettävyys ja maine luotettavana ruokamaana.

Ruokaviennin ja kilpailukyvyn kasvu on vahva strateginen tavoite, mutta se ei tapahdu ilman pitkäjänteistä panostusta vientiosaamiseen, brändityöhön, tutkimus- ja innovaatioihin sekä uusien markkinoiden avaamiseen. Kukaan muu kuin tuottaja ei tiedän tuotteestaan, sen vientikuntoon laittamiseksi tarvitaan paljon vuvitukseen ja standardointiin jne per hakumaa tietoa. Näemme juuri siinä erityisesti ruokaviraston osaamisen ja resurssoinnin lisäämisen tärkeänä, jotta tulkosia saadaan aikaiseksi.

Strateginen tavoite 3: Ruoka-ala on houkutteleva ja reilu

Huomioita ja havaintoja

Ala työllistää noin 300 000 henkilöä ja sillä on suuri yhteiskunnallinen merkitys. Samalla kuitenkin maatalousyrittäjien keski-ikä on korkea (n. 54 v) ja nuorten osuus (alle 35 v) vain alle 10 %. Työvoimapula koskee monia ketjun osia, ja ala ei ole riittävän vetovoimainen uusille osaajille. Lisäksi kustannusten kasvu ja investointitarpeet ovat kasvaneet ja se on monelle nuorelle ylipääsemätön paikka. Alan arvostus on kasvussa, mutta esimerkiksi työolosuhteet ja ansaintamahdollisuudet eivät vielä vastaa odotuksia.

Reiluudesta voidaan todeta suoraan, että arvonlisän epätasainen jakautuminen ruokaketjussa heikentää alkutuottajien asemaa.

Työolot ovat monin paikoin parantuneet, mutta työvoiman saatavuus, työhyvinvointi ja reilut tulonjaon rakenteet vaativat lisäpanostusta.

Strategian tavoite (3.1.2, tavoite 3)

Vuonna 2040 ruoka-alan on tarkoitus olla houkuttelevuutta ja reiluuutta voitaisiin lisätä seruraavsti, nämä ovat melko hyvin kirjattu startegiaan, mutta niitä voisi vielä korostaa. Alan vetovoimaa lisätään tutkimus- ja kehittämistoiminnalla, startup-yritysten kasvulla ja investointimyönteisellä toimintaympäristöllä.

Työelämän laatua ja tuottavuutta vahvistetaan työhyvinvointiin panostamalla. Lisäksi osaajien koulutus- ja urapolkuja selkeytetään, jotta uusia tekijöitä saadaan alalle. Tavoitteena on, että sekä opiskelu että työ ruoka-alalla ovat veto- ja pitovoimaisia. Kouluspaikkoja tulee olla tarjolla riittävästi ja koko maassa tasaisesti. Tätä edistäisi koulutusorganisaatioiden ja Luken eri yksiköiden yhteistyön vaade.

Strateginen tavoite 4: Tuotantoeläinten hyvinvointi lisääntyy ja lisää väliotsikko

Huomioita ja havaintoja

Strategian tavoitteet eläinten hyvinvoinnin lisäämiseksi ovat tärkeitä ja tukevat kuluttajaluottamusta. Korostamme, että eläinten hyvinvointi tulee nähdä myös taloudellisena kilpailutekijänä – esimerkiksi vientimarkkinoilla korkea hyvinvointistandardi voi olla erottava vahvuus.

Strateginen tavoite 5: Reilu datatalous luo arvoa ruokajärjestelmään

Huomioita ja havaintoja

Tavoite kehittää yhteisiä pelisääntöjä datan omistajuudesta ja hyödyntämisestä on ajankohtainen. Haluamme korostaa, että on olennaista varmistaa tuottajien asema datan hyötyjinä – ettei data-arvo kasaudu vain suurille jalostajille ja kauppaketjuille. Tämä lisää myös olemassaolevan datan käyttö- ja hyödyntämismahdollisuuksia.

Luku 3.2: Huoltovarmuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.2: Huoltovarmuus

Ruokaturvallisuus osana kokonaisturvallisuutta, mutta vaatii selvennystä siitä, miten elintarvikeketju kytkeytyy kansallisiin kokonaisturvallisuuden rakenteisiin (huoltovarmuuskeskus, varautumisen järjestelmät). Strategian huoltovarmuus- ja kokonaisturvallisuustavoitteet ovat laaja-alaisia ja oikeansuuntaisia, mutta jäävät osin yleisluontoisiksi. Ne tunnistavat panosten haavoittuvuuden, alueellisen tuotannon merkityksen ja ruokaturvallisuuden kytkeytymisen kokonaisturvallisuuteen. Kehittämistä kuitenkin tarvitaan erityisesti toimeenpanon konkretisoinnissa, energia- ja panosomavaraisuuden tiekartassa sekä ilmatoriskeihin varautumisessa. Myös digitalisaation ja Hight tec farming on meillä vasta alussa, koska yleensä niihin liittyy tuotannossa tai tiloilla isoja investointitarpeita, joihin tarvitaan rahoitusta.

Lisäksi toimialan riippuvuus tekijöistä ja heidän asiantuntemuksestaan jää ilmaan. Tavoitteet jäävät yleisiksi. Tarvitaan konkreettiset mittarit esim. kotimaisen siementuotannon osuus, energiaomavaraisuus, huoltovarmuusvarastojen taso ja niiden ylläpito ja varautminen ja haltuunotto.

Huoltovarmuutta ei voi rakentaa, jos tuottajien kannattavuus ja työvoiman saatavuus eivät parane. Tämä yhteys tulisi kytkeä selkeämmin. Linjaukset ulkomaisesta työvoimasta pitää olla selkeät ja kausityö on käsiteltävä erikseen esim työlupalinjauksissa.

Huoltovarmuus osaaminen ja ylläpito sekä kansalsiten, ruokaeläinten ja niiden ravinnon ja terveydenosalta tulee terävöittää.

Strateginen tavoite 1: Riskienhallinta vahvistuu ruokajärjestelmässä

Huomioita ja havainnot

Huoltovarmuuden suurimmat riskit liittyvät tuotantopanosten saatavuuteen (energia, siemenet, rehut, lannoitteet), logistiikan häiriöihin, henkilöstöön sekä ilmastoriskeihin ja työvoimapulaan. Riskienhallinta edellyttää kotimaisen omavaraisuuden vahvistamista, hajautettua tuotantorakennetta, kriittisten varastojen ylläpitoa ja uusia ratkaisuja energiariippuvuuden vähentämiseksi. Keskeistä on kytkeä ruoka-ala tiiviisti kansallisen kokonaisturvallisuuden varautumisjärjestelmiin ja varmistaa, että tuottajien kannattavuus luo todelliset edellytykset huoltovarmuudelle.

Strateginen tavoite 2: Ruuantuotannon jatkuvuus turvataan

Huomioita ja havainnot

Kotimainen omavaraisuus ja panosten saatavuus

Riittävä kotimainen sementtuotanto, rehuomavaraisuus ja uusiutuvat energiaratkaisut vähentävät riippuvuutta tuonnista sekä

huoltovarmuusvarastojen ylläpito (viljat, proteiinirehut, polttoaineet) luo puskuria kriiseihin.

Tuotannon hajauttaminen eri alueille vähentää riskiä, että yksittäinen häiriö (esim. eläintaudit, sään ääri-ilmiöt) kaataa koko järjestelmän.

Pohjoisen tuotantoalueiden erityispiirteiden turvaaminen vahvistaa koko maan ruokaturvaa. Ilmastonmuutos, pitkä valoisa kausi ja vesistöt ja laajt maatalousalueet ilman tehdasympäristöjä ja lisäksi pohjoisen kuljetuskapasiteetti (raide, tie ja satamat)

Varautumalla ääri-ilmiöihin (kuivuus, rankkasateet, taudit) kehittämällä vesitaloutta, uusia lajikkeita ja tautisuojausta. Pohjoisessa oleva high grade alue esim perunalle. Lisätään rahoitusta ruuantuotannon tutkimus ja TKI-toimintaan ilmastoriskien hallinnan näkökulmasta. Sitoudutaan pitkiin toimitusaikoihin, joka luo usko jatkuvuuteen ja kehitetään julkisia hankintaorganisaatioita suosimaan paikallista tuotantoa.

Automaatio, robotiikka ja digiratkaisut vähentävät työvoiman haavoittuvuutta.

Älykäs seuranta ja varhainen varoitusjärjestelmä parantavat tauti- ja turvallisuusriskien hallintaa.

Kannattavuus ja tuottajien jaksaminen

Ruoantuotanto ei jatku ilman elinkelpoisia tiloja ja yrittäjiä. Tuottajien tulonmuodostus ja työhyvinvointi ovat huoltovarmuuden ydinelementtejä.

Ruokaturvallisuus ja kuluttajien luottamus

Jäljitettävyys, turvallisuusstandardit ja laadunvarmistus ylläpitävät kuluttajien luottamusta kriisitilanteissakin.

Kytkeä kokonaisturvallisuuteen

Ruoantuotanto on osa kansallista turvallisuutta. Yhteys huoltovarmuuskeskukseen, kriisivarautumiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön on välttämätön.

Strateginen tavoite 3: Tuotantopanosten omavaraisuusaste nousee

Huomioita ja havaintoja

Omavaraisuusasteen vahvistaminen edellyttää kotimaisen siemen- ja rehuomavaraisuuden lisäämistä, uusiutuvan energian ja kierrätysravinteiden kehittämistä, varmuusvarastojen ylläpitoa sekä pitkäjänteistä TKI-panostusta. Ratkaisevaa on myös tuottajien kannattavuus, sillä ilman elinkelpoisia maatiloja huoltovarmuutta ei voida turvata. Sivuvirtojen keksittäminen isompiin yksiköihin ja biotalouden hyödyntäminen.

Luku 3.3: Luonnon kantokyky

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.3. luonnon kantokyky

Tämän strategian selkein vahvuus on luonnon kantokyvyn vahva huomioiminen. Ekosysteemipalveluiden, monimuotoisuuden ja vesitalouden merkitys on tunnustettu oikein, mutta toimeenpanossa on varmistettava konkreettiset ratkaisut erityisesti turvepeltojen päästöjen vähentämiseksi ja ravinnekierron edistämiseksi. Luonnon kantokyky ei ole vain ympäristötavoite, vaan myös suomalaisen ruoan kilpailuetu ja huoltovarmuuden perusta.

Strateginen tavoite 1: Ruokaketjun ilmastovaikutukset vähentyvät

Huomioita ja havaintoja

Ilmastovaikutusten vähentäminen ei jakaudu tasaisesti koko maassa. Päästövähennysten toteuttaminen kohdistuu erityisesti alueille, joilla on paljon turvepeltoja tai intensiivistä eläintuotantoa.

Siksi toimeenpanossa on tärkeää varmistaa alueellisesti oikeudenmukainen siirtymä – niin, että viljelijät saavat riittävän tuen ja vaihtoehtoiset ratkaisut ovat käytännössä mahdollisia eri puolilla Suomea ja riittävän tuen esim alueellisina tukitoimina esim CAP ja EAKR rahoituksessa osoitettuna.

Strateginen tavoite 2: Luonnon monimuotoisuus lisääntyy ja luonnontila paranee

Huomioita ja havaintoja

Luonnon monimuotoisuuden huomioiminen on toinen keskeinen tämän strategian vahvuus. Toimeenpanossa tulisi kuitenkin varmistaa, että monimuotoisuutta tukevat toimet ovat viljelijälle taloudellisesti kannattavia, että viljelyjärjestelmiä monipuolistetaan käytännössä, ja että alueellinen yhteistyö tukee myös maisematason monimuotoisuutta. Monimuotoisuus on myös suomalaisen ruoan mahdollinen kilpailuetu, jota kannattaa hyödyntää kansainvälisesti. Tehotuotanto ei ole tällöin ratkaisu!

Strateginen tavoite 3: Ravinnepestöt vähentyvät ja peltojen vesitalous paranee

Huomioita ja havaintoja

Suomi on sinänsä vesirikas maa, mutta alueellisia eroja on suuria. On selvää, että pohjavesien ja pintavesien laatu, erityisesti pinnan ja keskisuurten järvien on paikoin heikentynyt ravinnekuormituksen ja torjunta-aineiden seurauksena. Strategiasa vesitalous ja kastelu mainitaan osana ilmastosopeutumista.

Kastelun tarve kasvaa ilmastonmuutoksen myötä, joten vesivarojen käytön kestävyys on varmistettava. Tarvitaan investointeja vesitalouden hallintaan: ojitusten kunnostus, kosteikkoviljely, veden varastointi ja kierrätys. Lisäksi vesien hallinta ja hallinto vaatii erityishuomioita esim vesiosuuskunnat ja kalastuskunnat on huomioitava, erityisesti väestön ikääntyessä ja ko asioiden osaamisen hallinnassa. Tähän tuli saada jopa lainsäädäntö, jotta pienet vesiosuuskunnat saisivat riittävän tuen toimiakseen tai niiden kkoa tulee säädellä alueellisesti riittäviksi.

Luku 3.4: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.4. Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Ruokakulttuurin kasvatuksellinen merkitys on strategian tärkeimpiä ulottuvuuksia. Lasten ja nuorten ruokakasvatus luo perustan terveellisille ja kestäville valinnoille, vahvistaa kulttuurista identiteettiä ja lisää ymmärrystä ruoantuotannon yhteiskunnallisesta merkityksestä. Toimeenpanossa on varmistettava, että ruokakasvatus on kiinteä osa koulutusta ja arjen käytäntöjä, jolloin se tukee sekä hyvinvointia että kestävää ruokajärjestelmää.

Ruokakulttuuri syntyy jo kodeissa ja erityisesti päiväkodeissa ja kouluissa - se on kasvatuksellinen elementti. Ruokakulttuurin monimutkaistuminen ja arvostaminen on siirtymässä liiallisesti trendeihin - ei tutkittuun tietoon tai perinteisiin. Ruokasuositukset ja havaitut riskit tulisi kirjoittaa auki.

Lisäksi aterioinnin perusyksikköjen perhe, pariskunta, sinkku tai vanhus laitoksessa on liikaa joko tasapäistetty tai sen totuudellisuus on "sokea" Pienet pakkaukset ovat kalliita ja ruoan hinta koetaan korkeaan. Valikoimaa saattaa olla kymmeniä, mutta tietoisuus hyvästä ja tervellisestä ruoasta puuttuu kuluttajalta. Tässä on vaikuttajilla iso työ. Onneksi tämä strategia saadaan vihdoinkin tuotannosta ulos! Suomi tarvitsee ruokatuotannon kurinpalautuksen ja kunnianpalautuksen.

Strateginen tavoite 1: Kotimaisten elintarvikkeiden käyttö lisääntyy ja ymmärrys ruokajärjestelmästä vahvistuu

Huomioita ja havaintoja

Kotimaisen ruoan kysynnän ja ymmärryksen vahvistaminen on keskeistä sekä huoltovarmuuden että kulttuurisen identiteetin näkökulmasta. Kuluttajien tietoisuutta kotimaisen ruoan puhtaudesta, turvallisuudesta ja jäljitettävyydestä tulee lisätä ruokakasvatuksen, viestinnän ja markkinoinnin keinoin. Kotimaisen ruoan arvostuksen kasvu vauvasta vaariin tukee tuottajien kannattavuutta, vahvistaa omavaraisuutta ja turvaa ruokajärjestelmän kestävyttä kaikissa olosuhteissa. Vähennetään ulkomaisten tuotteiden saatavuutta järkevästi ja hallitusti, tarjolla pitää olla kotimaista.

Strateginen tavoite 2: Mahdollisuus terveelliseen ruokaan lisääntyy

Huomioita ja havaintoj

Terveellinen ruoka tarkoittaa ravitsemuksellisesti tasapainoista, turvallista ja monipuolista ruokaa, joka edistää hyvinvointia ja ehkäisee sairauksia, mutta se huomioi ruokarajoitukset.. Se on myös osa kestäväää ruokajärjestelmää ja suomalaista ruokakulttuuria. Strategian toimeenpanossa terveellinen ruoka tulee kytkeä käytännön toimiin – kuten ravitsemussuositusten jalkauttamiseen, kouluruokailun ja ruokakasvatuksen vahvistamiseen sekä terveellisten valintojen saatavuuden parantamiseen arjessa - ruokakulttuurin tulee olla osa arkea ja siihen pitää kannustaa erityisesti julkisia toimijoita.

Strateginen tavoite 3: Ruoka on osa rikasta ja elävää ruokakulttuuria

Huomioita ja havaintoja

Ruoka on perustarve, joka sisältää kulttuuria kaikissa muodoissa, myös tapa- ja käytöskulttuuria.

Strateginen tavoite 4: Yhteisöllisyys ruuan ympärillä kasvaa ja vahvistaa hyvinvointia

Huomioita ja havaintoja

Perheateriat kunniaan, ruokahetket kunniaan ja ruokarauha kunniaan!

Luku 4: Kehitettävät valmiudet

Huomioita ja havaintoja lukuun 4 Kehitettävät valmiudet

Elintarviketalouden valmiuksia on välttämätöntä vahvistaa. Huoltovarmuuden ja kokonaisturvallisuuden turvaaminen, TKI-toiminta, osaajapula, investointikyky ja hallinnon joustavuus edellyttävät määrätietoisia toimia.

Valmiuksien kehittäminen ratkaisee, kuinka hyvin strategian tavoitteet voidaan käytännössä saavuttaa. Myös esimerkki tai hyvät käytänteet tulee jakaa tai niistä tulee oppia.

Muuta kommentoitavaa

Muita huomioita strategiasta.

Strategian vahvuutena on sen kokonaisvaltainen ja osallistava lähestymistapa. Prosessi on ollut hyvä, erityisesti maakunnalliset tilaisuudet.

On erityisen kiitettävää, että huoltovarmuus, luonnon kantokyky ja ruokakulttuuri on nostettu taloudellisten tavoitteiden rinnalle.

Strategia kytkee suomalaisen ruoan osaksi kokonaisturvallisuutta, terveellistä arkea ja kansainvälistä kilpailukykyä tavalla, joka luo uskottavan pohjan pitkän aikavälin toimeenpanolle.

Kutsutaan suomalaiset syömään turvallista, ekologista ja lähellä tuotettua monipuolista ruokaa!

Rajala Tiina

Pohjois-Pohjanmaan liitto - Kehitysjohtaja, maakunnan kehittäminen ja rahoitus